ΠΡΟΤΆΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΎ ΕΙΣΑΓΓΕΛΈΑ
PRIIT PIKAMÄE
της 11ης Φεβρουαρίου 2021 [1]

Υπόθεση C-901/19

CF,
DN
κατά
Bundesrepublik Deutschland

[αίτηση του Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (διοικητικού εφετείου Βάδης-Βυρτεμβέργης, Γερμανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας – Πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία – Άρθρο 2, στοιχείο στ΄ – Πραγματικός κίνδυνος σοβαρής βλάβης – Άρθρο 15, στοιχείο γ΄ – Σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης συρράξεως – Εκτίμηση του βαθμού της αδιάκριτης ασκήσεως βίας»

1. Πώς προσδιορίζεται ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας μιας ένοπλης συρράξεως προκειμένου να εκτιμηθεί αίτηση χορηγήσεως επικουρικής προστασίας βάσει του άρθρου 15, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2011/95/ΕΕ [2]; Μπορεί η παροχή τέτοιας προστασίας να εξαρτάται από την εκ των προτέρων πλήρωση ενός ποσοτικού κριτηρίου, το οποίο αφορά έναν ελάχιστο αριθμό θυμάτων, τραυματιών ή θανόντων, στη ζώνη μάχης σε αναλογία με τον πληθυσμό της περιοχής ή προϋποθέτει, εξαρχής, μια σφαιρική εκτίμηση, τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική, όλων των πτυχών που χαρακτηρίζουν την εν λόγω ένοπλη σύρραξη;

2. Αυτά είναι τα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση, η οποία παρέχει στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει τη νομολογία του που εκδόθηκε υπό το καθεστώς της οδηγίας 2004/83/ΕΚ [3].

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

[2] Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

[3] Οδηγία του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ 2004, L 304, σ. 12).

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

3. Το άρθρο 2 της οδηγίας 2011/95, με τίτλο «Ορισμοί», προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

α) "διεθνής προστασία", το καθεστώς πρόσφυγα και το καθεστώς επικουρικής προστασίας, όπως ορίζονται στα στοιχεία ε) και ζ)·

β) "δικαιούχος διεθνούς προστασίας", πρόσωπο στο οποίο έχει χορηγηθεί καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας, όπως ορίζονται στα στοιχεία ε) και ζ)·

[…]

στ) "πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία", ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15, και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 17 παράγραφοι 1 και 2, και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας·

[…]».

4. Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων», ορίζει μεταξύ άλλων τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας. Αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του.

[…]

3. Η αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση:

α) όλων των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση […]·

β) των συναφών δηλώσεων και εγγράφων που υπέβαλε ο αιτών, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων σχετικά με το εάν ο αιτών έχει ήδη ή ενδέχεται να υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

γ) της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

[…].

4. Το γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές τέτοιας δίωξης ή βλάβης αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί.

[…]»

5. Κατά το άρθρο 15 της εν λόγω οδηγίας:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»

Β. Το γερμανικό δίκαιο

6. Η οδηγία 2011/95 μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο με τον Asylgesetz (νόμο περί ασύλου) (BGBl. I σ. 1798, στο εξής: AsylG):

7. Το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 3, του AsylG καθορίζει, μεταφέροντας στην εσωτερική έννομη τάξη τα άρθρα 2 και 15 της οδηγίας 2011/95, τις προϋποθέσεις χορηγήσεως της επικουρικής προστασίας. Η εν λόγω διάταξη έχει ως εξής:

«(1) Ο αλλοδαπός δικαιούται επικουρική προστασία εφόσον υπάρχουν, ως προς αυτόν, ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής του. Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

1. θανατική ποινή ή εκτέλεση,

2. βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ή

3. σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.

[…]»

ΙΙ. Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

8. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης είναι δύο Αφγανοί πολίτες, προερχόμενοι από την επαρχία Nangarhar (Αφγανιστάν), των οποίων οι αιτήσεις ασύλου στη Γερμανία απορρίφθηκαν από την Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μεταναστεύσεως και Προσφύγων, Γερμανία). Οι προσφυγές που

άσκησαν ενώπιον των διοικητικών πρωτοδικείων της Καρλσρούης και του Φράιμπουργκ δεν ευδοκίμησαν. Ενώπιον του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, του Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (διοικητικού εφετείου Βάδης-Βυρτεμβέργης, Γερμανία), οι προσφεύγοντες ζήτησαν, λόγω της μη αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, να τους χορηγηθεί επικουρική προστασία, σύμφωνα με το άρθρο 4 του AsylG.

9. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο επιδιώκει να αποσαφηνιστούν περαιτέρω τα κριτήρια που εφαρμόζονται κατά το δίκαιο της Ένωσης για τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας σε περίπτωση αδιάκριτης ασκήσεως βίας οφειλόμενης σε συρράξεις εις βάρος του άμαχου πληθυσμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 15, στοιχείο γ′, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ′, της οδηγίας 2011/95. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού και η σχετική νομολογία των λοιπών δικαστηρίων δεν είναι ομοιόμορφη. Ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις πραγματοποιείται σφαιρική εκτίμηση βάσει όλων των περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως, άλλες προσεγγίσεις βασίζονται κυρίως στον αριθμό των αμάχων θυμάτων.

10. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι, για τη διαπίστωση της συνδρομής σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά προσώπου που δεν θίγεται ειδικώς λόγω των χαρακτηριστικών της καταστάσεώς του, η νομολογία του Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου, Γερμανία) επί του άρθρου 4, παράγραφος 1, πρώτη και δεύτερη περίοδος, σημείο 3, του AsylG, το οποίο μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ′, της εν λόγω οδηγίας, απέχει ουσιωδώς από αυτήν που στηρίζεται στη σφαιρική εκτίμηση των ειδικών περιστάσεων κάθε περιπτώσεως, η οποία υιοθετείται από άλλα δικαστήρια και ιδίως από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

11. Κατά το Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο), η διαπίστωση σοβαρής και προσωπικής απειλής (την οποία υφίσταται πρόσωπο που δεν εκτίθεται σε ειδικό κίνδυνο λόγω της προσωπικής καταστάσεώς του) προϋποθέτει κατ' ανάγκην μια ποσοτική αξιολόγηση του «κινδύνου θανάτου και τραυματισμού», ο οποίος εκφράζεται ως ο λόγος του αριθμού των θυμάτων στην οικεία περιοχή προς τον συνολικό αριθμό των ατόμων που αποτελούν τον πληθυσμό της περιοχής αυτής, το δε αποτέλεσμα που προκύπτει πρέπει υποχρεωτικώς να ανέρχεται σε ένα ορισμένο ελάχιστο επίπεδο. Μέχρι σήμερα όμως, μολονότι το Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο) δεν έχει προσδιορίσει αριθμητικώς το ελάχιστο αυτό επίπεδο, εντούτοις έχει κρίνει ότι πιθανότητα θανάτου ή τραυματισμού ανερχόμενη περίπου σε 0,12 % ή 1 προς 800 ετησίως δεν επαρκεί, καθόσον υπολείπεται σημαντικά του απαιτούμενου ελαχίστου επιπέδου. Κατά τη νομολογία αυτή, αν δεν υπάρξει υπέρβαση του εν λόγω ορίου πιθανότητας, δεν επιβάλλεται να γίνει πρόσθετη αξιολόγηση της εντάσεως του κινδύνου και ακόμη και η σφαιρική εκτίμηση των ειδικών περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως δεν μπορεί να οδηγήσει σε διαπίστωση σοβαρής και προσωπικής απειλής.

12. Επομένως, κατά το αιτούν δικαστήριο, αν η σοβαρή και προσωπική απειλή εξαρτάται κυρίως από τον αριθμό των αμάχων θυμάτων, οι αιτήσεις των προσφευγόντων για την παροχή επικουρικής προστασίας θα πρέπει να απορριφθούν. Αντιθέτως, αν προκριθεί η σφαιρική εκτίμηση και άλλων περιστάσεων που ενέχουν κινδύνους, το σημερινό επίπεδο βίας που επικρατεί στην επαρχία της Nangarhar είναι τόσο υψηλό, ώστε οι προσφεύγοντες, στους οποίους δεν παρέχεται εγχώρια προστασία, απειλούνται σοβαρά λόγω της παρουσίας τους και μόνο στην επαρχία αυτή.

13. Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει συναφώς ότι το Δικαστήριο έχει, βεβαίως, κρίνει με την απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2009, Elgafaji (C-465/07, στο εξής: απόφαση Elgafaji, EU:C:2009:94), ότι η ύπαρξη σοβαρής και προσωπικής απειλής λόγω αδιακρίτως ασκούμενης βίας σε καταστάσεις ένοπλης συρράξεως κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2011/95, στις περιπτώσεις που η απειλή δεν αφορά ειδικώς το οικείο πρόσωπο λόγω περιστάσεων σχετικών με την προσωπική του κατάσταση, μπορεί, κατ' εξαίρεση, να θεωρηθεί αποδεδειγμένη, όταν ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που χαρακτηρίζει τη σύρραξη είναι τόσο υψηλός, ώστε υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να εκτιμάται ότι το πρόσωπο αυτό θα αντιμετωπίσει, λόγω της παρουσίας του και μόνο στην επίμαχη περιοχή, πραγματικό κίνδυνο να εκτεθεί στην εν λόγω απειλή. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε ως προς τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμοστούν για να καθοριστεί το απαιτούμενο επίπεδο βίας.

14. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (διοικητικό εφετείο Βάδης-Βυρτεμβέργης) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιτίθενται τα άρθρα 15, στοιχείο γ', και 2, στοιχείο στ', της οδηγίας [2011/95] στην ερμηνεία και την εφαρμογή διατάξεως του εθνικού δικαίου κατά την οποία σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις ένοπλης συρράξεως (υπό την έννοια ότι ο άμαχος, λόγω της παρουσίας του και μόνο στην οικεία περιοχή, διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να εκτεθεί σε τέτοια απειλή), στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η απειλή δεν αφορά ειδικώς το πρόσωπο αυτό λόγω περιστάσεων σχετικών με την προσωπική του κατάσταση, μπορεί να συντρέχει μόνο αν έχει ήδη διαπιστωθεί η ύπαρξη ελάχιστου αριθμού αμάχων θυμάτων (νεκρών και τραυματιών);

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, πρέπει, κατά την εκτίμηση περί της υπάρξεως απειλής υπό την ανωτέρω έννοια, να λαμβάνονται πλήρως υπόψη όλες οι περιστάσεις της συγκεκριμένης περιπτώσεως; Εάν όχι, ποιες άλλες απαιτήσεις θέτει το δίκαιο της Ένωσης σε σχέση με την εκτίμηση αυτή;»

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

15. Η Γερμανική, η Γαλλική και η Ολλανδική Κυβέρνηση καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση που έλαβε χώρα στις 19 Νοεμβρίου 2020, κατά την οποία ανέπτυξαν επίσης προφορικώς τις απόψεις τους οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης.

IV. Ανάλυση

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

16. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά το Δικαστήριο σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, η οποία κατήργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2004/83 από τις 21 Δεκεμβρίου 2013. Δεν αμφισβητείται ότι η εν λόγω αλλαγή οδηγιών δεν επέφερε καμία τροποποίηση στο νομικό καθεστώς για τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας, ούτε καν στην

αρίθμηση των οικείων διατάξεων. Ως εκ τούτου, η διατύπωση του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 είναι ακριβώς ίδια με τη διατύπωση του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83.

17. Επ' αυτού, αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι το εν λόγω άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83 περιλαμβανόταν στις τρεις διατάξεις που μνημονεύονταν στο άρθρο 37 της οδηγίας αυτής, το οποίο επέβαλλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να υποβάλει έκθεση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της εν λόγω πράξεως και να προτείνει τυχόν τροποποιήσεις που ήταν αναγκαίες[4]. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή επισήμανε, με ανακοίνωση της 17ης Ιουνίου 2008 με τίτλο «Σχέδιο πολιτικής για το άσυλο, μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σε όλη την ΕΕ»[5], ότι «ενδέχεται να χρειαστεί, μεταξύ άλλων, να διευκρινιστούν περαιτέρω οι όροι επιλεξιμότητας για επικουρική προστασία, δεδομένου ότι η διατύπωση των ισχυουσών σχετικών διατάξεων επιτρέπει ουσιαστικές διαφοροποιήσεις στην ερμηνεία και την εφαρμογή της έννοιας στα διάφορα κράτη μέλη».

18. Παρά τη διαπίστωση αυτή και την υποβολή, από τους φορείς που συμμετείχαν στις διαβουλεύσεις, νέου αιτήματος για διευκρίνιση του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83, η πρόταση οδηγίας της 21ης Οκτωβρίου 2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας[6] ανέφερε εν τέλει ότι η τροποποίηση της εν λόγω διατάξεως δεν ήταν απαραίτητη λαμβανομένης υπόψη της λύσεως που προέκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση Elgafaji. Ο νομοθέτης της Ένωσης το 2011 ακολούθησε την εν λόγω πρόταση και επέλεξε, ως εκ τούτου, το κανονιστικό status quo με βάση νομολογία που υποτίθεται ότι παρέχει τις αναγκαίες διευκρινίσεις, τις οποίες όμως το αιτούν δικαστήριο θεωρεί, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, προδήλως ανεπαρκείς. Η ένταση των συζητήσεων κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως καταδεικνύει, κατά τα λοιπά, ότι το εν λόγω δικαστήριο δεν είναι το μόνο που διερωτάται ως προς την έννοια της εν λόγω αποφάσεως Elgafaji.

Β. Επί του περιεχομένου των προδικαστικών ερωτημάτων

19. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, έγιναν πράγματι σημαντικές ανταλλαγές απόψεων, με πρωτοβουλία της Ολλανδικής Κυβερνήσεως και αναφορικά με την απάντηση που πρέπει να δοθεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, ως προς την ακριβή έννοια ενός συγκεκριμένου σημείου της αποφάσεως Elgafaji. Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο θέλησε να διευκρινίσει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, το οποίο προσδιορίζει τη μία από τις τρεις σοβαρές βλάβες των οποίων η διαπίστωση μπορεί να συνεπάγεται, για το πρόσωπο που τις υπέστη, τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας.

20. Το Δικαστήριο επισήμανε, ειδικότερα, ότι η περίπτωση του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, η οποία συνίσταται σε «σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας» του αιτούντος, «αναφέρεται σε ένα γενικότερο κίνδυνο βλάβης» από

[4] Υποστηρίχθηκε η άποψη ότι το εν λόγω άρθρο 37 της οδηγίας 2004/83 αντικατόπτριζε, στη διφορούμενη διατύπωση η οποία ήταν καρπός συμβιβασμού μεταξύ των κρατών μελών, τον τρόπο με τον οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης αντιλαμβανόταν τις ενδεχόμενες δυσχέρειες ως προς την ερμηνεία του άρθρου 15 της οδηγίας αυτής (J. Périlleux, «L'interprétation de la notion de "conflit armé interne" et de "violence aveugle" de la protection subsidiaire: le droit international humanitaire est-il une référence obligatoire?», *Revue belge de droit international*, 2009/1, Bruylant, σ. 113 έως 143).

[5] COM(2008) 360 τελικό.

[6] COM(2009) 551 τελικό.

εκείνους που διαλαμβάνονται στα στοιχεία α′ και β′ της ίδιας πράξεως. Υπ' αυτή την έννοια, το άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 αφορά, ευρύτερα, «απειλή […] κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου και όχι συγκεκριμένες πράξεις βίας». Η απειλή αυτή είναι συμφυής με μια γενική κατάσταση διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης συρράξεως, προκαλούσα βία η οποία χαρακτηρίζεται ως «αδιακρίτως» ασκούμενη, όρος που σημαίνει ότι μπορεί να επεκταθεί σε άτομα «ανεξαρτήτως των προσωπικών περιστάσεών τους» [7]. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η ύπαρξη σοβαρής και προσωπικής απειλής δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της αποδείξεως εκ μέρους του αιτούντος επικουρική προστασία ότι η απειλή τον αφορά ειδικώς λόγω των χαρακτηριστικών της καταστάσεώς του.

21. Εντούτοις, απλώς και μόνον η αντικειμενική διαπίστωση κινδύνου απορρέοντος από τη γενική κατάσταση δεν αρκεί, κατ' αρχήν, για να γίνει δεκτό ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95. Κατά το Δικαστήριο, η ύπαρξη απειλής στην οποία αναφέρεται η εν λόγω διάταξη μπορεί κατ' εξαίρεση να αποδειχθεί «όταν ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που χαρακτηρίζει την υπό εξέλιξη ένοπλη σύρραξη […] είναι τόσο υψηλός, ώστε υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να εκτιμάται ότι ο άμαχος ο οποίος θα επιστρέψει στην οικεία χώρα ή, ενδεχομένως, περιοχή θα αντιμετωπίσει, λόγω της παρουσίας του και μόνον στο έδαφος αυτής της χώρας ή της περιοχής, πραγματικό κίνδυνο να εκτεθεί στην εν λόγω απειλή» [8].

22. Επομένως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η εφαρμογή του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 δεν συνεπάγεται εξέταση της προσωπικής καταστάσεως του προσφεύγοντος, τουλάχιστον σε πρώτο στάδιο. Πράγματι, λαμβανομένης υπόψη της ανάγκης συστηματικής ερμηνείας σε σύγκριση με τις άλλες δύο καταστάσεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 15, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας 2011/95, το Δικαστήριο προσέθεσε, στη σκέψη 39 της αποφάσεως Elgafaji, ότι «όσο περισσότερο ο αιτών είναι σε θέση να αποδείξει ότι θίγεται ειδικώς λόγω των χαρακτηριστικών της καταστάσεώς του, τόσο μικρότερος θα είναι ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που απαιτείται προκειμένου ο αιτών να τύχει της επικουρικής προστασίας».

23. Τόσο με τις γραπτές παρατηρήσεις της όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η προαναφερθείσα σκέψη αντικρούεται από το διατακτικό της εν λόγω αποφάσεως, κατά το οποίο η εφαρμογή του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 δεν εξαρτάται από την προϋπόθεση της αποδείξεως εκ μέρους του αιτούντος ότι η απειλή τον αφορά ειδικώς λόγω των χαρακτηριστικών της καταστάσεώς του. Η διάταξη αυτή μπορεί να αφορά μόνον την εκτίμηση του κινδύνου βλάβης βάσει αποκλειστικά της συνεκτιμήσεως πραγματικών, αντικειμενικών και γενικών περιστάσεων, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη κανένα προσωπικό στοιχείο του αιτούντος προστασία, διότι άλλως η εν λόγω διάταξη θα στερούνταν κάθε πρακτικής αποτελεσματικότητας. Η ανάλυση αυτή αμφισβητείται από την Επιτροπή, η οποία φρονεί ότι η σκέψη 39 της αποφάσεως Elgafaji αποτελεί έκφραση της έννοιας

[7] Απόφαση Elgafaji, σκέψεις 33 και 34.

[8] Απόφαση Elgafaji (σκέψη 43).

της «αναλογικής κλίμακας» ή «φθίνουσας κλίμακας» [9] η οποία μπορεί να περιλαμβάνει, πέραν των προαναφερθεισών περιστάσεων, προσωπικά χαρακτηριστικά που αφορούν ειδικώς τον ενδιαφερόμενο.

24. Φρονώ ότι η διατύπωση της σκέψεως 39 της αποφάσεως Elgafaji είναι εγγενώς σαφής και ότι η επόμενη σκέψη επιβεβαιώνει την έννοια που επικαλείται η Επιτροπή [10]. Συγκεκριμένα, στη σκέψη 40, το Δικαστήριο κάνει λόγο για τη δυνατότητα να λαμβάνεται υπόψη, κατά την αξιολόγηση της αιτήσεως επικουρικής προστασίας, η ύπαρξη, στην περίπτωση του αιτούντος, προηγούμενων διώξεων, σοβαρής βλάβης ή άμεσης απειλής τέτοιων διώξεων ή βλάβης. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι το επιβλαβές αυτό παρελθόν συνιστά, ενδεχομένως, σοβαρή ένδειξη περί πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης, ένδειξη η οποία αναφέρεται στο άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2011/95, «υπό το πρίσμα της οποίας η απαίτηση περί αδιακρίτως ασκούμενης βίας, από την οποία εξαρτάται το δικαίωμα του αιτούντος να τύχει της επικουρικής προστασίας, ενδέχεται να είναι λιγότερο αυστηρή». Προκύπτει, επομένως, ότι το άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 πρέπει να ερμηνευθεί σε συνδυασμό με το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας όπως θα δούμε κατωτέρω και ότι τα προσωπικά χαρακτηριστικά μπορούν, κατά περίπτωση, να λαμβάνονται υπόψη για την εκτίμηση της υπάρξεως σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά την έννοια της πρώτης διατάξεως.

25. Εν πάση περιπτώσει, η συζήτηση αυτή δεν είναι, κατά τη γνώμη μου, λυσιτελής στο πλαίσιο της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο, όσον αφορά τη χρησιμότητά της για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Πρέπει να σημειωθεί ότι το αιτούν δικαστήριο, έχοντας επισημάνει ότι η επικουρική προστασία δεν μπορούσε να χορηγηθεί στους προσφεύγοντες δυνάμει των εθνικών διατάξεων περί μεταφοράς του άρθρου 15, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας 2011/95 στο εσωτερικό δίκαιο, εξηγεί καταρχάς ότι οι ενδιαφερόμενοι δεν θίγονται ειδικώς σε μεγαλύτερο βαθμό, *λόγω της προσωπικής καταστάσεώς τους*, από την αδιάκριτη άσκηση βίας που επικρατεί στην εν λόγω επαρχία κατά την έννοια της αποφάσεως Elgafaji, κάνοντας ρητή αναφορά στη σκέψη 39 της αποφάσεως αυτής [11].

26. Στη συνέχεια, εκφράζει την πεποίθησή του, η οποία στηρίζεται σε σφαιρική εκτίμηση της γενικής καταστάσεως σε θέματα ασφαλείας στο Αφγανιστάν και, επομένως, σε χαρακτηριστικά διαφορετικά από εκείνα που αφορούν το πρόσωπο των προσφευγόντων, ότι, αν επέστρεφαν στην επαρχία Nangarhar, θα διέτρεχαν εκεί, *λόγω της παρουσίας τους και μόνο*, πραγματικό κίνδυνο να εκτεθούν σε σοβαρή και προσωπική απειλή λόγω της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που προκαλείται από τη σύρραξη [12], με αποτέλεσμα να εμπίπτουν στην περίπτωση που περιγράφεται στη σκέψη 35 της αποφάσεως Elgafaji. Επομένως, το περιεχόμενο των προδικαστικών ερωτημάτων περιορίζεται στον καθορισμό κριτηρίων αξιολογήσεως του επιπέδου αδιάκριτης ασκήσεως βίας λόγω της ένοπλης συρράξεως τα οποία δεν έχουν προσωπικό

[9] Η προσέγγιση αυτή υιοθετήθηκε επίσης από την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) στις εκθέσεις του Ιανουαρίου του 2015, με τίτλο «Άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας περί αναγνωρίσεως σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση ασύλου (2011/95/ΕΕ) – Δικαστική ανάλυση» (σ. 26 και 27), και του Απριλίου του 2018, με τίτλο «Προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την παροχή διεθνούς προστασίας» (σ. 31). Η εν λόγω έννοια της αναλογικής ή φθίνουσας κλίμακας ερμηνεύεται ως εξής: είτε πρόκειται για εδάφη στα οποία ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας είναι τόσο υψηλός, ώστε υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να εκτιμάται ότι ο άμαχος ο οποίος θα επιστρέψει στην οικεία χώρα ή, ενδεχομένως, περιοχή θα αντιμετωπίσει, *λόγω της παρουσίας του και μόνον* στο έδαφος αυτής της χώρας ή περιοχής, πραγματικό κίνδυνο να εκτεθεί στη σοβαρή απειλή που μνημονεύεται στο άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, είτε πρόκειται για εδάφη στα οποία ασκείται αδιακρίτως βία, η οποία, ωστόσο, δεν φθάνει σε τόσο υψηλό επίπεδο και για την οποία θα πρέπει να παρουσιαστούν *συμπληρωματικά προσωπικά χαρακτηριστικά*. Η διάκριση αυτή εφαρμόζεται, ιδίως στη Γαλλία, από το Cour nationale du droit d'asile (εθνικό δικαστήριο αρμόδιο για θέματα ασύλου) (CNDA) (βλ. απόφαση του CNDA, τμήμα μείζονος συνθέσεως, της 19ης Νοεμβρίου 2020, M.N., αριθ. 19009476, σκέψη 10).

[10] Εξάλλου, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε τη θέση του, κατά τρόπο αδιαμφισβήτητο, με την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39, σκέψη 31).

[11] Βλ. σκέψη 13 της αποφάσεως περί παραπομπής.

[12] Βλ. σκέψεις 14 έως 20 της αποφάσεως περί παραπομπής.

χαρακτήρα. Στο πλαίσιο αυτό, η απάντηση που αναμένεται από το Δικαστήριο όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 δεν απαιτεί, κατά την άποψή μου, καμία συζήτηση ως προς τη σημασία της σκέψεως 39 της αποφάσεως Elgafaji [13].

27. Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 και επιθυμεί ακριβώς να λάβει περισσότερες διευκρινίσεις ως προς τα κριτήρια που εφαρμόζονται κατά το δίκαιο της Ένωσης όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την παροχή επικουρικής προστασίας σε περίπτωση αδιάκριτης ασκήσεως βίας που προκαλείται από ένοπλη σύρραξη εις βάρος του άμαχου πληθυσμού. Εκτιμά ότι τα ερωτήματα αυτά δεν βρίσκουν προφανή απάντηση στην υφιστάμενη νομολογία του Δικαστηρίου, δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε επί των εν λόγω κριτηρίων με την απόφαση Elgafaji. Υπό το πρίσμα των διευκρινίσεων αυτών πρέπει να εξεταστούν τα προδικαστικά ερωτήματα, των οποίων η διάρθρωση θα μπορούσε να δημιουργήσει δυσκολία, λόγω ασαφούς διατυπώσεως του δευτέρου ερωτήματος.

28. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ', έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην ερμηνεία εθνικής πρακτικής κατά την οποία η διαπίστωση της υπάρξεως σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις ένοπλης συρράξεως, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η απειλή δεν αφορά ειδικώς το πρόσωπο αυτό λόγω περιστάσεων σχετικών με την προσωπική του κατάσταση, προϋποθέτει ότι η αναλογία μεταξύ του αριθμού των θυμάτων, νεκρών ή τραυματισμένων, στην οικεία περιοχή και του συνολικού αριθμού των ατόμων που αποτελούν τον πληθυσμό της περιοχής αυτής ανέρχεται σε ένα συγκεκριμένο ελάχιστο όριο [14].

29. Στην περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα και της συνακόλουθης ανάγκης σφαιρικής εκτιμήσεως των διαφόρων περιστάσεων που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη κατάσταση, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν το Δικαστήριο, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, σχετικά με τη φύση των περιστάσεων που μπορούν να θεωρηθούν κρίσιμες για τη διαπίστωση της προαναφερθείσας απειλής.

Γ. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

30. Από το άρθρο 18 της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με τον ορισμό της έννοιας του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, στοιχείο στ', της εν λόγω οδηγίας και της έννοιας του «καθεστώτος επικουρικής προστασίας»

[13] Το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 το οποίο η Ολλανδική Κυβέρνηση αποδέχεται πλήρως και θεωρεί ως το μόνο δυνατό.

[14] Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Γερμανικής Κυβερνήσεως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ότι το αιτούν δικαστήριο δεν ερμήνευσε ορθώς τη νομολογία του Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου) για την οποία γίνεται λόγος στη διάταξή του και επικαλέστηκε απόφαση του Bundesverwaltungsgericht της 20ής Μαΐου 2020 η οποία περιέχει διευκρινίσεις που αντικρούουν την προσέγγιση της συστηματικής εφαρμογής ενός προκαθορισμένου ποσοτικού κριτηρίου ως παράγοντα αποκλεισμού της επικουρικής προστασίας. Πρέπει να υπομνησθεί, συναφώς, ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο αποκλειστικώς να αποφαίνεται επί της ερμηνείας ή του κύρους του δικαίου της Ένωσης με βάση την έννομη κατάσταση και τα πραγματικά περιστατικά όπως τα περιγράφει το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου να παράσχει στο δικαστήριο αυτό τα στοιχεία που είναι χρήσιμα για την επίλυση της διαφοράς που έχει υποβληθεί στην κρίση του (απόφαση της 28ης Ιουλίου 2016, Kratzer, C-423/15, EU:C:2016:604, σκέψη 27), δεδομένου ότι η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και του εθνικού δικαίου εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου (απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2019, Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, σκέψη 42). Επιπλέον, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ως προς το γεγονός ότι εξακολουθεί να υφίσταται η διαφορά της κύριας δίκης, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο καλείται να εκδώσει απόφαση λαμβάνοντας υπόψη την προδικαστική απόφαση που θα εκδώσει το Δικαστήριο.

που περιλαμβάνεται στο άρθρο 2, στοιχείο ζ′, αυτής, συνάγεται ότι το καθεστώς επικουρικής προστασίας στο οποίο αναφέρεται η οδηγία πρέπει, κατ' αρχήν, να χορηγείται σε κάθε υπήκοο τρίτης χώρας ή ανιθαγενή που διατρέχει, σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής του ή στη χώρα της συνήθους διαμονής του, πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας[15]. Μεταξύ των τριών περιπτώσεων σοβαρής βλάβης που καθορίζονται στο άρθρο 15 της οδηγίας 2011/95, περιλαμβάνεται στο στοιχείο γ′ η σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης συρράξεως.

31. Κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται και οι σκοποί που επιδιώκονται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος[16]. Συνεπώς, είναι σκόπιμο να γίνει γραμματική, συστηματική και τελολογική ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ′, της εν λόγω οδηγίας, λαμβανομένου υπόψη, για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, του σχετικού νομολογιακού κεκτημένου. Φρονώ ότι η ανάλυση αυτή οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η χορήγηση της επικουρικής προστασίας δεν προϋποθέτει τη διαπίστωση ότι ο αριθμός των θυμάτων ανέρχεται σε ένα ελάχιστο όριο, συμπέρασμα το οποίο ενισχύεται από την εξέταση της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που έχει εκδοθεί βάσει του άρθρου 3 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), και από τις συστάσεις της EASO.

1. Επί της γραμματικής ερμηνείας

32. Κρίνω σκόπιμο να επισημάνω ότι οι οικείες διατάξεις της οδηγίας 2011/95 αφορούν την ύπαρξη «πραγματικού κινδύνου» σοβαρής βλάβης για τον αιτούντα διεθνή προστασία, η οποία ορίζεται ως σοβαρή και προσωπική απειλή κατά «της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας» αμάχου. Η έννοια του «πραγματικού κινδύνου» παραπέμπει στον βαθμό αποδείξεως που εφαρμόζεται στην αξιολόγηση των κινδύνων, από άποψη πραγματικών περιστατικών, και αντιστοιχεί σε κριτήριο πιθανότητας το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί σε ένα απλό ενδεχόμενο. Η απογραφή του αριθμού των αμάχων θυμάτων σε συγκεκριμένη επικράτεια φαίνεται, απ' αυτή τη σκοπιά, να αποτελεί στοιχείο όχι θεωρητικό, αλλά, αντιθέτως, εντασσόμενο στην πραγματικότητα και, επομένως, στοιχείο βάσει του οποίου μπορεί να διαπιστωθεί ο απαιτούμενος κίνδυνος. Όσον αφορά την αναφορά, στο γαλλικό κείμενο της οδηγίας, σε απειλή κατά «της ζωής ή του προσώπου» (στα γαλλικά: «la vie ou la personne») αμάχου, μπορεί να συναχθεί εξ αυτού ότι ο αριθμός των θανόντων πολιτών δεν αποτελεί τη μόνη κρίσιμη παράμετρο, δεδομένου ότι η εν λόγω φράση μπορεί να περιλαμβάνει και άλλες βλάβες κατά της σωματικής ακεραιότητας, ακόμη δε και ψυχολογικής φύσεως[17].

33. Μολονότι οι εκτιμήσεις αυτές παρουσιάζουν πραγματικό ενδιαφέρον, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ′, δεν είναι ικανή να παράσχει επαρκή και σαφή απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο.

[15] Απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, Bilali (C-720/17, EU:C:2019:448, σκέψη 36).

[16] Απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 2014, Ben Alaya (C-491/13, EU:C:2014:2187, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[17] Η τελευταία αυτή εκτίμηση δεν επαληθεύεται από όλες τις γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95. Στην απόδοση στην ισπανική γλώσσα, για παράδειγμα, αναφέρεται: «las amenazas graves e individuales contra la vida o la integridad física de un civil […]».

2. Επί της συστηματικής ερμηνείας

34. Αποτελεί πάγια νομολογία ότι κάθε απόφαση χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας πρέπει να στηρίζεται σε εξατομικευμένη αξιολόγηση, σκοπός της οποίας είναι να διαπιστωθεί εάν, λαμβανομένης υπόψη της προσωπικής κατάστασης του αιτούντος, πληρούνται οι προϋποθέσεις χορήγησης τέτοιου καθεστώτος. Επομένως, από το σύστημα χορήγησης του ενιαίου καθεστώτος ασύλου ή επικουρικής προστασίας που έχει θεσπίσει ο νομοθέτης της Ένωσης προκύπτει ότι σκοπός της απαιτούμενης από το άρθρο 4 της οδηγίας 2011/95 αξιολόγησης της αίτησης διεθνούς προστασίας είναι να διαπιστωθεί εάν ο αιτών –ή, ενδεχομένως, το πρόσωπο εξ ονόματος του οποίου έχει υποβάλει την αίτηση– έχει βάσιμους λόγους να φοβάται ότι θα διωχθεί προσωπικά ή αντιμετωπίζει προσωπικά πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης [18].

35. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 απαριθμεί τα στοιχεία τα οποία οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη οι αρμόδιες αρχές κατά την εξατομικευμένη αξιολόγηση μιας αιτήσεως παροχής διεθνούς προστασίας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται «*όλα τα συναφή στοιχεία που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής*» [19]. Το Δικαστήριο στηρίχθηκε ακριβώς στο κείμενο αυτό, στην απόφαση Elgafaji, για να αποφανθεί ότι, κατά την εξατομικευμένη αξιολόγηση της αιτήσεως επικουρικής προστασίας, μπορεί «*ιδίως*» να λαμβάνεται υπόψη η έκταση από γεωγραφικής απόψεως της καταστάσεως αδιακρίτως ασκούμενης βίας και ο πραγματικός προορισμός του αιτούντος σε περίπτωση που αυτός επιστρέψει στην οικεία χώρα, όπως προκύπτει από το άρθρο 8, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.

36. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, αν δεν υπάρχει προστασία στην περιοχή διαμονής της χώρας καταγωγής του αιτούντος, η αρμόδια εθνική αρχή οφείλει να εξετάσει, δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/95, αν υφίσταται άλλο ασφαλές μέρος εντός της χώρας αυτής. Η αρμόδια εθνική αρχή μπορεί να αποφασίσει ότι ο αιτών δεν χρήζει διεθνούς προστασίας εάν στη χώρα καταγωγής του υπάρχει τμήμα στο οποίο δεν υπάρχει βάσιμος φόβος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης ή στο οποίο έχει πρόσβαση σε προστασία από διώξεις και σοβαρή βλάβη. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, το άρθρο 8, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι τα κράτη μέλη, κατά τον χρόνο λήψεως της αποφάσεως επί της αιτήσεως, λαμβάνουν υπόψη τις «*γενικές περιστάσεις που επικρατούν στο εν λόγω τμήμα της χώρας*» και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, σύμφωνα με το άρθρο 4 της πράξης αυτής.

37. Φρονώ ότι η συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 4, 8 και 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 επιρρωννύει τη λύση μιας αναγκαίας σφαιρικής προσέγγισης της επίμαχης συγκρουσιακής καταστάσεως, με συνεκτίμηση πλειόνων παραγόντων που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο, λύση την οποία το Δικαστήριο επιβεβαίωσε, κατά τη γνώμη μου, χωρίς να αναφερθεί ρητώς στις δύο πρώτες διατάξεις, με την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39).

38. Αφού προσδιόρισε την έννοια και το περιεχόμενο του όρου της «ένοπλης συρράξεως» κατά το άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2004/83, το Δικαστήριο επισήμανε ότι μια τέτοια σύρραξη δεν μπορεί να οδηγήσει στη χορήγηση της επικουρικής προστασίας παρά μόνον αν ο βαθμός της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που χαρακτηρίζει τη σύρραξη ανέρχεται στο απαιτούμενο σύμφωνα με την απόφαση Elgafaji επίπεδο. Έκρινε επίσης ότι η απόδειξη της υπάρξεως ένοπλης συρράξεως δεν απαιτεί ειδική εκτίμηση της εντάσεως των συγκρούσεων, ανεξάρτητη από εκείνη που έχει ως αντικείμενο τον προσδιορισμό του προαναφερθέντος βαθμού βίας. Το Δικαστήριο, εκθέτοντας

[18] Απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Ahmedbekova (C-652/16, EU:C:2018:801, σκέψεις 48 και 49).

[19] Πρβλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F (C-473/16, EU:C:2018:36, σκέψη 33).

και διευκρινίζοντας την προσέγγισή του, απαρίθμησε διάφορα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία είναι χρήσιμα για τον προσδιορισμό του βαθμού βίας που επικρατεί σε συγκεκριμένη επικράτεια και τα οποία δεν είναι αναγκαίο να αναλυθούν αυτοτελώς προκειμένου να καταδειχθεί η ύπαρξη συρράξεως, δηλαδή: την ένταση των ενόπλων συγκρούσεων, το επίπεδο οργανώσεως των εμπλεκόμενων ενόπλων δυνάμεων ή την ιδιαίτερη διάρκεια της συρράξεως. Το έμμεσο και σιωπηρό συμπέρασμα της αποφάσεως Diakité είναι ότι η εκτίμηση του βαθμού εντάσεως της αδιακρίτως ασκούμενης βίας δεν μπορεί να περιορισθεί στο μοναδικό και προκαθορισμένο ποσοτικό κριτήριο του αριθμού των θυμάτων σε σχέση με τον πληθυσμό που βρίσκεται σε συγκεκριμένη επικράτεια [20].

3. Επί της τελολογικής ερμηνείας

39. Κατά πρώτον, από την αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι ένας από τους κύριους σκοπούς της οδηγίας είναι να διασφαλιστεί ότι όλα τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας [21].

40. Λαμβανομένου υπόψη του σκοπού αυτού, είναι πρωταρχικής σημασίας να διασφαλιστεί ομοιόμορφη ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95 στο σύνολο των κρατών μελών. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 13 της εν λόγω οδηγίας, «[η] προσέγγιση των διατάξεων των σχετικών με την αναγνώριση και το περιεχόμενο του καθεστώτος πρόσφυγα και του καθεστώτος επικουρικής προστασίας θα συμβάλει στον περιορισμό των δευτερογενών μετακινήσεων των αιτούντων διεθνή προστασία μεταξύ κρατών μελών, όταν οι εν λόγω μετακινήσεις οφείλονται αποκλειστικά στις διαφορές μεταξύ των νομικών πλαισίων». Η εξάρτηση, όμως, της χορηγήσεως της επικουρικής προστασίας από την προηγούμενη πλήρωση ενός ελάχιστου ορίου θυμάτων, καθοριζόμενου μονομερώς και κατά διακριτική ευχέρεια από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, μπορεί να αντιβαίνει στον εν λόγω σκοπό.

41. Όπως ορθώς υπογραμμίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, οι αιτούντες διεθνή προστασία θα μπορούσαν πράγματι να παρακινηθούν να εγκαταλείψουν την πρώτη χώρα στην οποία αφίχθησαν για να μεταβούν σε άλλα κράτη μέλη τα οποία δεν εφαρμόζουν ένα τέτοιο ελάχιστο όριο ή των οποίων το κατώτατο απαιτούμενο όριο είναι χαμηλότερο, με αποτέλεσμα να προκαλούνται δευτερογενείς μετακινήσεις, τις οποίες επιδιώκει να αποτρέψει η οδηγία 2011/95 με την προσέγγιση των κανόνων σχετικά με την αναγνώριση και το περιεχόμενο του καθεστώτος επικουρικής προστασίας. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα, καθόσον απορρέει από διαφορά μεταξύ των νομικών πλαισίων των κρατών μελών, είναι, κατά τη γνώμη μου, ευθέως αντίθετο προς τον σκοπό που καθορίζεται στην προπαρατεθείσα αιτιολογική σκέψη 13 και θα καθιστούσε σε μεγάλο βαθμό άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας τις κρίσιμες διατάξεις της οδηγίας 2011/95.

42. Κατά δεύτερον, από τις αιτιολογικές σκέψεις 5, 6 και 24 της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι τα ελάχιστα κριτήρια παροχής της επικουρικής προστασίας πρέπει να καθιστούν δυνατή τη συμπλήρωση της προστασίας των προσφύγων που θεσπίζεται με τη Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951, διά του καθορισμού των προσώπων που έχουν πράγματι ανάγκη διεθνούς προστασίας και διά της υπαγωγής τους στο προσήκον καθεστώς [22]. Η ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας

[20] Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39, σκέψεις 30, 32 και 35).

[21] Απόφαση της 23ης Μαΐου 2019, Bilali (C-720/17, EU:C:2019:448, σκέψη 35).

[22] Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014, Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39, σκέψη 33).

2011/95 και ομοίως του πεδίου εφαρμογής του μηχανισμού της επικουρικής προστασίας θα πρέπει, κατά συνέπεια, να πραγματοποιείται με γνώμονα τον ρητώς επιδιωκόμενο σκοπό της εν λόγω οδηγίας να διασφαλίσει διεθνή προστασία σ' αυτούς που την έχουν πραγματικά ανάγκη.

43. Φρονώ, όμως, ότι μια ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 η οποία θα περιοριζόταν στην εφαρμογή ενός ποσοτικού κριτηρίου που θα απαιτούσε να διαπιστωθεί κατ' ανάγκην και εκ των προτέρων ότι έχει συμπληρωθεί ένα όριο θυμάτων δημιουργεί, συναφώς, σοβαρές δυσχέρειες. Επισημαίνω ότι η Γερμανική Κυβέρνηση, μολονότι επικαλέστηκε με τις γραπτές παρατηρήσεις της ένα αντικειμενικό, κατάλληλο και επαληθεύσιμο κριτήριο, παρέθεσε απόσπασμα αποφάσεως του Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου) από το οποίο προκύπτουν οι εν λόγω δυσχέρειες και κατά το οποίο είναι αναγκαίο να «καθορίζονται ποσοτικά, τουλάχιστον *κατά προσέγγιση*, αφενός, ο συνολικός αριθμός των αμάχων που ζουν στην οικεία περιοχή και, αφετέρου, οι πράξεις αδιακρίτως ασκούμενης βίας που διαπράττονται από τα αντιμαχόμενα μέρη κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας των αμάχων της περιοχής αυτής».

44. Το απόσπασμα αυτό αναδεικνύει μια διττή στατιστική προβληματική, αυτή της συλλογής αξιόπιστων και συγκεκριμένων πληροφοριών όσον αφορά τόσο τον αριθμό των αμάχων θυμάτων όσο και τον αριθμό των προσώπων που βρίσκονται στη χώρα ή στο οικείο έδαφος και αντιμετωπίζουν βιαιοπραγίες, οι οποίες συνεπάγονται αναπόφευκτα μετακινήσεις πληθυσμών σε πανικό. Η κατάσταση αυτή θέτει το ζήτημα της υπάρξεως αντικειμενικών και ανεξάρτητων πηγών πληροφόρησης, ευρισκόμενων όσο το δυνατόν πιο κοντά στις μάχες προκειμένου να παράσχουν με αξιοπιστία τις σχετικές πληροφορίες[23]. Προφανώς, η απόκτηση αντικειμενικών, αξιόπιστων και δεόντως ενημερωμένων στοιχείων αναφορικά με τις τοπικές περιστάσεις που χαρακτηρίζουν μια ένοπλη σύρραξη, πέραν αυτών που αφορούν τον αριθμό των θυμάτων και τον πληθυσμό της περιοχής, θα είναι εξίσου περίπλοκη. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου, είναι αναντίρρητο ότι το να εξαρτηθεί η αναγνώριση της επικουρικής προστασίας από την προηγούμενη πλήρωση ενός μόνον ποσοτικού κριτηρίου, το οποίο, με τη σειρά του, χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα ως προς την αξιοπιστία του, δεν είναι ο πλέον ενδεδειγμένος τρόπος προσδιορισμού των προσώπων που χρήζουν πράγματι διεθνούς προστασίας.

45. Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η μέθοδος που περιγράφεται στην απόφαση περί παραπομπής είναι αυτή του καθορισμού μιας αναλογίας, ήτοι της σχέσης μεταξύ του αριθμού των θυμάτων στην οικεία περιοχή και του συνολικού αριθμού των ατόμων που αποτελούν τον πληθυσμό της περιοχής αυτής. Η αναλογία αυτή θα θεωρηθεί επαρκής ή όχι αναλόγως του αν είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ενός ορίου που έχει τεθεί μονομερώς και κατά τη διακριτική ευχέρεια των αρμοδίων εθνικών αρχών, χωρίς καν το όριο αυτό να μνημονεύεται ως τέτοιο, πράγμα το οποίο απέχει πολύ, κατά τη γνώμη μου, από ένα υποτιθέμενο αντικειμενικό κριτήριο[24]. Η μέθοδος αυτή πρέπει να διαφοροποιηθεί από τη μέθοδο η οποία έχει ως μοναδικό σκοπό τον υπολογισμό του συνολικού αριθμού των θυμάτων, ο οποίος συνιστά, υπό τον όρο επαρκούς αξιοπιστίας, μια από τις αντικειμενικές ενδείξεις του βαθμού της αδιακρίτως ασκούμενης βίας μιας ένοπλης συρράξεως.

[23] Συναφώς, το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 αναφέρει ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν για τη λήψη ακριβών και ενημερωμένων πληροφοριών από σχετικές πηγές, όπως την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες και την EASO.

[24] Στην απόφαση περί παραπομπής γίνεται αναφορά σε απόφαση του Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου) της 17ης Νοεμβρίου 2011, με την οποία το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι πιθανότητα θανάτου ή τραυματισμού της τάξεως του 0,12 % περίπου ή 1 προς 800 περίπου ετησίως ήταν σαφώς κατώτερη του ελάχιστου απαιτούμενου επιπέδου ή καταδείκνυε μόνον κίνδυνο βλάβης τόσο απομακρυσμένο από το σχετικό όριο πιθανότητας, ώστε το γεγονός ότι δεν ελήφθησαν υπόψη άλλες περιστάσεις δεν θα μπορούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα. Δεν αμφισβητείται ότι ούτε το κρίσιμο όριο πιθανότητας ούτε, εκ των πραγμάτων, οι λόγοι που οδήγησαν στην υιοθέτηση ενός τέτοιου ορίου διευκρινίζονται. Επομένως, ευλόγως μπορεί κανείς να διερωτηθεί για ποιον λόγο μια αναλογία της τάξεως του 1 προς 800 ετησίως θεωρείται ανεπαρκής για τη διαπίστωση αδιακρίτως ασκούμενης βίας ιδιαίτερης έντασης.

46. Κατά τρίτον, πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2011/95, το καθεστώς της επικουρικής προστασίας αποσκοπεί στην προστασία του ατόμου από πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του, πράγμα που προϋποθέτει ότι υφίστανται σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι ο ενδιαφερόμενος, εάν επέστρεφε στη χώρα αυτή, θα διέτρεχε έναν τέτοιον κίνδυνο [25]. Προκύπτει επομένως ότι η ανάλυση που πρέπει να διενεργηθεί από την αρμόδια εθνική αρχή συνίσταται στην εκτίμηση μιας μελλοντικής υποθετικής καταστάσεως, όπερ συνεπάγεται κατ' ανάγκην μια μορφή προβλέψεως.

47. Η κατ' ανάγκην δυναμική αυτή ανάλυση δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να συνοψισθεί σε ποσοτική μόνον αξιολόγηση ενός αριθμού θυμάτων σε σχέση με συγκεκριμένο πληθυσμό σε δεδομένη χρονική στιγμή, περισσότερο ή λιγότερο απομακρυσμένη από τη στιγμή κατά την οποία η εθνική αρχή ή το εθνικό δικαστήριο καλείται να αποφανθεί [26]. Η εκτίμηση της ανάγκης παροχής διεθνούς προστασίας πρέπει να μπορεί να περιλαμβάνει πτυχές ποσοτικώς μη προσδιορίσιμες όπως είναι η τελευταία εξέλιξη ένοπλης συρράξεως η οποία, παρόλο που δεν έχει οδηγήσει ακόμη σε αύξηση του αριθμού των θυμάτων, είναι επαρκώς σημαντική για τη διαπίστωση πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης του άμαχου πληθυσμού [27].

4. Επί της ερμηνείας της οδηγίας 2011/95 υπό το πρίσμα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων

48. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 16 της οδηγίας 2011/95, οι διατάξεις της πράξεως αυτής πρέπει να ερμηνεύονται τηρουμένων των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) [28], το δε αιτούν δικαστήριο, στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, παραπέμπει, συναφώς, στο άρθρο 4 του Χάρτη.

49. Οι επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη, οι οποίες, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, τρίτο εδάφιο, ΣΕΕ και το άρθρο 52, παράγραφος 7, του Χάρτη, έχουν εκπονηθεί με σκοπό την παροχή κατευθύνσεων για την ερμηνεία του Χάρτη και πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη από τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών, μνημονεύουν ρητώς, όσον αφορά το άρθρο 4 του Χάρτη, ότι το δικαίωμα που προβλέπεται στο άρθρο 4 αντιστοιχεί στο δικαίωμα που διασφαλίζεται με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, το οποίο έχει παρόμοια διατύπωση: «Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς». Επομένως, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, το άρθρο 4 έχει την ίδια έννοια και το ίδιο περιεχόμενο με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ [29].

[25] Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 24ης Απριλίου 2018, MP (Επικουρική προστασία θύματος παρελθόντων βασανιστηρίων) (C-353/16, EU:C:2018:276, σκέψη 31).

[26] Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το άρθρο 46, παράγραφος 3, της οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (ΕΕ 2013, L 180, σ. 60), ορίζει το περιεχόμενο του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής που αναγνωρίζεται υπέρ του αιτούντος προστασία, διευκρινίζοντας ότι τα κράτη μέλη που δεσμεύονται από την οδηγία μεριμνούν ώστε το δικαστήριο ενώπιον του οποίου προσβάλλεται η απόφαση επί της αιτήσεως διεθνούς προστασίας να πραγματοποιεί «πλήρη και ex nunc εξέταση τόσο των πραγματικών όσο και των νομικών ζητημάτων, ιδίως, κατά περίπτωση, εξέταση των αναγκών διεθνούς προστασίας». Η έκφραση «ex nunc» αναδεικνύει την υποχρέωση του δικαστή, κατά την εκτίμηση που πραγματοποιεί, να λαμβάνει υπόψη τυχόν νέα στοιχεία τα οποία έχουν προκύψει μετά την έκδοση της αποφάσεως που αποτελεί το αντικείμενο της προσφυγής. Όσον αφορά το επίθετο «πλήρης», η χρήση του επιθέτου αυτού επιβεβαιώνει ότι ο δικαστής οφείλει να εξετάζει τόσο τα στοιχεία που έλαβε ή θα μπορούσε να λάβει υπόψη η αποφαινόμενη αρχή όσο και τα στοιχεία που προέκυψαν μετά την έκδοση της απόφασης της αρχής αυτής [απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019, Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Οικογενειακή επανένωση – Αδερφή πρόσφυγα), C-519/18, EU:C:2019:1070, σκέψη 52].

[27] Ένα παράδειγμα είναι μια πρόσφατη ρήξη συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός, ακολουθούμενη από διείσδυση ενόπλων δυνάμεων σε συγκεκριμένο έδαφος, με συνέπεια τη μαζική μετακίνηση άμαχου πληθυσμού.

[28] Απόφαση της 1ης Μαρτίου 2016, Alo και Osso (C-443/14 και C-444/14, EU:C:2016:127, σκέψη 29).

[29] Πρβλ. απόφαση της 27ης Μαΐου 2014, Spasic (C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, σκέψη 54).

50. Εντούτοις, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο, απαντώντας στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου σχετικά με τη σχέση μεταξύ της προστασίας που προβλέπει το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83 και της προστασίας που διασφαλίζει το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, διευκρίνισε, με την απόφαση Elgafaji, ότι το εν λόγω άρθρο 15, στοιχείο γ', καθιερώνει περίπτωση επικουρικής προστασίας η οποία δεν αντιστοιχεί στην περίπτωση της απαγορεύσεως των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως την οποία εγγυάται το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και πρέπει, ως εκ τούτου, να ερμηνεύεται αυτοτελώς τηρουμένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως αυτά διασφαλίζονται από την ΕΣΔΑ [30].

51. Συναφώς, είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει σαφώς επισημάνει ότι δεν είναι «πεπεισμένο» ότι το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ δεν παρέχει προστασία αντίστοιχη με αυτή που παρέχεται βάσει του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83. Υπογράμμισε ότι το ελάχιστο όριο που καθορίζεται από την τελευταία αυτή διάταξη και από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ μπορεί, υπό εξαιρετικές περιστάσεις, να επιτευχθεί στην περίπτωση καταστάσεως γενικής βίας τέτοιας εντάσεως, ώστε κάθε πρόσωπο που θα επέστρεφε στην οικεία περιοχή θα βρισκόταν σε κίνδυνο λόγω της παρουσίας του και μόνον [31]. Υπό το πρίσμα αυτής της εγγύτητας της ανάλυσης, φαίνεται ότι η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφορικά με την εκτίμηση του βαθμού γενικής βίας μπορεί να παράσχει στοιχεία για την απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στην υπό κρίση υπόθεση. Δεν αμφισβητείται ότι η μέθοδος που εφαρμόζει το αιτούν δικαστήριο στηρίζεται σε σφαιρική εκτίμηση του συνόλου των κρίσιμων δεδομένων, τα οποία ενδέχεται να διαφέρουν από τη μία υπόθεση στην άλλη και δεν περιορίζονται σε μια ποσοτική πτυχή [32].

52. Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι η εξακρίβωση της υπάρξεως σοβαρής βλάβης κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 προϋποθέτει σφαιρική και διασταυρούμενη ανάλυση του συνόλου των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, βάσει της οποίας είναι δυνατόν να διαπιστωθεί ή όχι η ύπαρξη αδιακρίτως ασκούμενης βίας τόσο υψηλού επιπέδου, ώστε οι άμαχοι πολίτες να διατρέχουν πραγματικό κίνδυνο να υποστούν σοβαρή βλάβη απλώς και μόνον λόγω της παρουσίας τους στο οικείο έδαφος. Για τη χορήγηση της επικουρικής προστασίας δεν απαιτείται να πληρούται μια προκαθορισμένη προϋπόθεση περί ελαχίστου αριθμού θυμάτων σε σχέση με συγκεκριμένο πληθυσμό.

53. Η ερμηνεία αυτή επιβεβαιώνεται από τις εκθέσεις της EASO [33] οι οποίες συνιστούν στα δικαστήρια, όσον αφορά την αξιολόγηση του επιπέδου βίας, να υιοθετούν μια σφαιρική και χωρίς περιορισμούς προσέγγιση, τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική, και να λαμβάνουν υπόψη ένα ευρύ φάσμα σχετικών μεταβλητών, χωρίς να περιορίζονται σε μια καθαρά ποσοτική εξέταση του αριθμού των θανόντων και των τραυματιών μεταξύ των αμάχων [34]. Η EASO παραπέμπει, συναφώς, στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των εθνικών δικαστηρίων, επισημαίνοντας, προφανώς μετά λύπης, ότι το Δικαστήριο «δεν βοηθά τα δικαστήρια στο να γνωρίζουν πώς να προχωρήσουν», γεγονός που μας οδηγεί στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

30 Απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2009, Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, σκέψεις 28 και 44).

31 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 28ης Ιουνίου 2011, Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:2011:0628JUD000831907 § 226).

32 Απόφαση του ΕΔΔΑ της 28ης Ιουνίου 2011, Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:2011:0628JUD000831907 § 241).

33 Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2018, Ahmed (C-369/17, EU:C:2018:713, σκέψη 56).

34 Εκθέσεις της EASO του Ιανουαρίου του 2015, με τίτλο «Άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας περί αναγνωρίσεως σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση ασύλου (2011/95/ΕΕ) – Δικαστική ανάλυση» (βλ., ιδίως, σ. 33 έως 35), και του Απριλίου του 2018 με τίτλο «Προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την παροχή διεθνούς προστασίας» (βλ., ιδίως, σ. 32).

Δ. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

54. Όπως εκτέθηκε, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 και επιθυμεί να λάβει περισσότερες διευκρινίσεις ως προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, εκτιμώντας, συναφώς, ότι το σκεπτικό της αποφάσεως Elgafaji είναι ανεπαρκές. Η αμφιβολία ή η κριτική αυτή απαντά σε μέρος της θεωρίας και στην ανάλυση της EASO, η οποία θεωρεί ότι το Δικαστήριο «δεν έδωσε καμία κατεύθυνση σχετικά με τα κριτήρια αξιολογήσεως του επιπέδου βίας στο πλαίσιο ένοπλης συρράξεως» [35].

55. Στο σημείο αυτό, θα εξετάσω την ιδιαιτέρως περίπλοκη προβληματική της διάκρισης μεταξύ του *καθήκοντος ερμηνείας* του δικαίου της Ένωσης που ανατίθεται στο Δικαστήριο σε μια προδικαστική υπόθεση και της *εφαρμογής* του εν λόγω δικαίου η οποία ανήκει, κατ' αρχήν, στα εθνικά δικαστήρια, διάκριση η οποία ενίοτε είναι δύσκολο να κατανοηθεί και της οποίας η εφαρμογή προϋποθέτει την ανάλυση της οικείας προδικαστικής υποθέσεως και του νομολογιακού πλαισίου στο οποίο αυτή εντάσσεται.

56. Η υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, το οποίο περιέχει μια πολύ γενική νομική έννοια, υπενθυμιζομένου ότι το κείμενο αυτό αποτελεί καρπό συμβιβασμού μεταξύ των κρατών μελών, τα οποία επέλεξαν προδήλως να αφήσουν στους δικαστές τη μέριμνα του προσδιορισμού του ακριβούς περιεχομένου του. Συναφώς, το Δικαστήριο προέβη, με την απόφαση Elgafaji, σε ερμηνεία της εν λόγω έννοιας η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ευρεία λαμβανομένης υπόψη της διατυπώσεως του διατακτικού της αποφάσεως. Το εν λόγω διατακτικό περιλαμβάνει, εξάλλου, τη μνεία «λαμβάνεται υπόψη από τις αρμόδιες εθνικές αρχές […] και τα δικαστήρια των κρατών μελών», η οποία αναφέρεται στον βαθμό της αδιακρίτως ασκούμενης βίας που χαρακτηρίζει τη σύρραξη, διατύπωση η οποία εκφράζει συνήθως τη βούληση του Δικαστηρίου να αφήσει στο αιτούν δικαστήριο τη μέριμνα εκτιμήσεως πραγματικών περιστατικών από τα οποία εξαρτάται το αποτέλεσμα της εφαρμογής της εν λόγω ερμηνευτικής αποφάσεως. Η ερμηνεία αυτή συμπληρώθηκε, τουλάχιστον σιωπηρώς, με την απόφαση Diakité [36], στην οποία το Δικαστήριο αναφέρει την ένταση των ενόπλων συγκρούσεων, το επίπεδο οργανώσεως των εμπλεκομένων ενόπλων δυνάμεων και τη διάρκεια της συρράξεως ως στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη κατά την εκτίμηση του πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95.

57. Εντούτοις από την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως [37] και τις παρατηρήσεις της θεωρίας και της EASO προκύπτει ότι οι διευκρινίσεις που παρέσχε το Δικαστήριο θεωρούνται ανεπαρκείς ή δεν έχουν καν γίνει αντιληπτές, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη σαφήνειας των σχετικών αποφάσεων. Φρονώ ότι είναι πράγματι δύσκολο να γίνει δεκτή η ύπαρξη αρκούντως ολοκληρωμένης νομολογίας όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας του «πραγματικού κινδύνου» σοβαρής βλάβης κατ' εφαρμογήν της προαναφερθείσας διατάξεως.

[35] Βλ., μεταξύ άλλων, Boutruche-Zarevac, S., «The Court of Justice of the EU and the Common European Asylum System: Entering the Third Phase of Harmonisation?», *CYELS*, τόμος 12, 2010, σ. 53, 63, και έκθεση της EASO του Ιανουαρίου του 2015, με τίτλο «Άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας περί αναγνωρίσεως σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση ασύλου (2011/95/ΕΕ) – Δικαστική ανάλυση» (βλ., ιδίως, σ. 33 έως 35).

[36] Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2014 (C-285/12, EU:C:2014:39).

[37] Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αμφιβολίες που διατυπώνονται σε αυτήν είναι ερμηνευτικής φύσεως, υπό την έννοια ότι η προδικαστική παραπομπή δεν έχει ως σκοπό να καθοριστεί η ορθή εφαρμογή της έννοιας του «πραγματικού κινδύνου» σοβαρής βλάβης κατά το άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95 σε σχέση με πολύ συγκεκριμένες πραγματικές καταστάσεις της διαφοράς της κύριας δίκης, αλλά έχει ως αντικείμενο αίτημα αποσαφηνίσεως των κριτηρίων που πρέπει να πρυτανεύουν κατά την ερμηνεία της έννοιας αυτής, λόγω του ότι η αρχική ερμηνεία ήταν υπερβολικά γενική. Επομένως, πρόκειται για προδικαστική παραπομπή με αντικείμενο αίτημα ερμηνείας της ερμηνείας που έδωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Elgafaji.

Δεδομένου ότι η εν λόγω έννοια καθορίζει το πεδίο εφαρμογής περιπτώσεως χορηγήσεως επικουρικής προστασίας κατά το δίκαιο της Ένωσης, η αποσαφήνιση της ερμηνείας μπορεί να είναι σκόπιμη. Με την παροχή πρόσθετων ενδείξεων ως προς τις περιστάσεις που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την εφαρμογή του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95, το Δικαστήριο θα προέκρινε μια ομοιόμορφη εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως εντός της Ένωσης και, επομένως, θα ανταποκρινόταν στον σκοπό του προσδιορισμού κοινών κριτηρίων στα κράτη μέλη, σκοπός ο οποίος εξαγγέλλεται στην αιτιολογική σκέψη 12 της εν λόγω οδηγίας.

58. Υπό το πρίσμα αυτό, αν το Δικαστήριο επιθυμούσε να διευκρινίσει τη νομολογία του, θα μπορούσε να στηριχθεί λυσιτελώς στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, το οποίο επισήμανε ότι η κατάσταση γενικευμένης βίας μπορεί να εκτιμηθεί λαμβανομένης υπόψη της χρήσεως ή μη από τα συγκρουόμενα μέρη μεθόδων και τακτικών πολέμου οι οποίες αυξάνουν τον κίνδυνο να υπάρξουν θύματα στον άμαχο πληθυσμό ή οι οποίες αφορούν άμεσα τους αμάχους, του συνήθους ή μη χαρακτήρα της χρήσεως τέτοιων μεθόδων από τα συγκρουόμενα μέρη, του τοπικού ή διευρυμένου χαρακτήρα των συγκρούσεων, του αριθμού των θανόντων, τραυματισμένων ή εκτοπισμένων, λόγω των συγκρούσεων, θυμάτων στον άμαχο πληθυσμό. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διευκρίνισε ότι τα κριτήρια αυτά δεν αποτελούν εξαντλητικό κατάλογο ο οποίος πρέπει να εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις[38]. Εξάλλου, μολονότι τα κριτήρια αυτά συνιστούν, εκ των προτέρων, δέσμη σχετικών ενδείξεων, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον εφόσον στηρίζονται σε αξιόπιστα και επικαιροποιημένα στοιχεία προερχόμενα από ποικίλες ανεξάρτητες και αντικειμενικές πηγές[39].

59. Για τον προσδιορισμό των εν λόγω κριτηρίων, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρθηκε ευθέως σε απόφαση βρετανικού δικαστηρίου σχετικά με το άσυλο και τη μετανάστευση[40]. Επί του ζητήματος αυτού, τα εθνικά δικαστήρια συνδυάζουν διάφορους παράγοντες προκειμένου να προσδιορίσουν τον βαθμό της βίας που πλήττει την οικεία χώρα ή περιοχή. Από την εξέταση της νομολογίας διάφορων κρατών μελών[41] προκύπτει ότι λαμβάνονται επίσης υπόψη ο αριθμός των θανόντων και τραυματισμένων αμάχων θυμάτων στις σχετικές γεωγραφικές περιοχές, οι μετακινήσεις που προκαλούνται από την ένοπλη σύρραξη, οι μέθοδοι και τακτικές πολέμου καθώς και οι συνέπειές τους στους αμάχους, η προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ικανότητα του κράτους ή των οργανισμών που ελέγχουν το οικείο έδαφος να προστατεύουν τους αμάχους και η αρωγή που παρέχουν οι διεθνείς οργανισμοί. Η μεγάλη ποικιλία των κριτηρίων που εξετάζουν οι εθνικές αρχές καταδεικνύει ότι η μέθοδος σφαιρικής εκτιμήσεως εφαρμόζεται από τις περισσότερες εθνικές αρχές όταν αποφαίνονται επί αιτήσεως παροχής επικουρικής προστασίας που εμπίπτει στην περίπτωση του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95. Η σφαιρική και δυναμική αυτή προσέγγιση προϋποθέτει μια διασταυρούμενη ανάλυση του συνόλου των κρίσιμων δεδομένων που συλλέγουν οι εθνικές αρχές. Με άλλα λόγια, οι περιστάσεις που επισημαίνονται με την αίτηση παροχής επικουρικής προστασίας δεν πρέπει να εξετάζονται μεμονωμένα, αλλά πρέπει να συνδυάζονται μεταξύ τους προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο γ', της οδηγίας 2011/95.

[38] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 28ης Ιουνίου 2011, Sufi και Elmi κατά Ηνωμένου Βασιλείου (ECLI:CE:ECHR:2011:0628JUD000831907 § 241).

[39] Η ανάγκη αυτή υπενθυμίζεται συχνά από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Με την απόφαση της 23ης Αυγούστου 2016, J.K. κ.λπ. κατά Σουηδίας (CE:ECHR:2016:0823JUD005916612), υπογράμμισε «ότι, για να εκτιμηθεί η σημασία που πρέπει να δοθεί στα δεδομένα σχετικά με την οικεία χώρα, πρέπει να ληφθεί υπόψη η πηγή τους, ιδίως δε η ανεξαρτησία, η αξιοπιστία και η αντικειμενικότητά της. Όσον αφορά τις εκθέσεις, η εξουσία και η φήμη του συντάκτη, η σοβαρότητα των ερευνών που οδήγησαν σε αυτές, η συνοχή των συμπερασμάτων τους και η επιβεβαίωσή τους από άλλες πηγές αποτελούν επίσης κρίσιμα στοιχεία».

[40] Asylum and Immigration Tribunal, 25 Νοεμβρίου 2011, AMM and others, UKUT 445.

[41] Η εξέταση της νομολογίας σε διάφορα κράτη μέλη περιλαμβάνεται στο παράρτημα της εκθέσεως με τίτλο ««Άρθρο 15, στοιχείο γ', της οδηγίας περί αναγνωρίσεως σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση ασύλου (2011/95/ΕΕ) – Δικαστική ανάλυση» που συντάχθηκε από την EASO (Ιανουάριος 2015).

60. Εν κατακλείδι, το τελευταίο ερώτημα που τίθεται είναι αν η διευκρίνιση που αναμένεται ευλόγως από το Δικαστήριο όσον αφορά την εκτίμηση του απαιτούμενου βαθμού βίας πρέπει να συνίσταται σε σαφέστερη ερμηνευτική διατύπωση, η οποία όμως θα εξακολουθεί να έχει γενικό χαρακτήρα, ή σε απαρίθμηση συγκεκριμένων στοιχείων αξιολογήσεως της εντάσεως της συρράξεως, όπως αυτά που μνημονεύονται στις παρούσες προτάσεις, τα οποία διατηρούν μια κάποια γενικότητα. Μολονότι δεν είμαι βέβαιος αν κάποια από τις επιλογές αυτές είναι ικανή να αποτρέψει την υποβολή στο Δικαστήριο νέων προδικαστικών ερωτημάτων σχετικά με την έννοια του «πραγματικού κινδύνου» σοβαρής βλάβης κατά το άρθρο 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, προτιμώ τη δεύτερη λύση, η οποία συνίσταται απλώς σε υπόμνηση και συμπλήρωση των κριτηρίων εκτιμήσεως που έχει ήδη θέσει το Δικαστήριο[42], δεδομένου ότι η εν λόγω απαρίθμηση δεν έχει, προφανώς, εξαντλητικό χαρακτήρα.

V. Πρόταση

61. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα δύο προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg (διοικητικό εφετείο Βάδης-Βυρτεμβέργης, Γερμανία) ως εξής:

1) Το άρθρο 15, στοιχείο γ′, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο στ′, της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική πρακτική δυνάμει της οποίας η διαπίστωση της υπάρξεως σοβαρής και προσωπικής απειλής κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις ένοπλης συρράξεως, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες η απειλή δεν αφορά ειδικώς το πρόσωπο αυτό λόγω περιστάσεων σχετικών με την προσωπική του κατάσταση, προϋποθέτει ότι η αναλογία μεταξύ του αριθμού των θυμάτων στην οικεία περιοχή και του συνολικού αριθμού των ατόμων που αποτελούν τον πληθυσμό της περιοχής αυτής ανέρχεται σε ένα συγκεκριμένο ελάχιστο όριο.

2) Η εξακρίβωση του βαθμού της αδιάκριτης ασκήσεως βίας στο πλαίσιο ένοπλης συρράξεως, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη πραγματικού κινδύνου σοβαρής βλάβης κατά την έννοια του άρθρου 15, στοιχείο γ′, της οδηγίας 2011/95, προϋποθέτει σφαιρική αξιολόγηση, τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική, του συνόλου των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών που χαρακτηρίζουν την εν λόγω σύρραξη, με βάση τη συλλογή αντικειμενικών, αξιόπιστων και επικαιροποιημένων δεδομένων, όπως είναι, μεταξύ άλλων, η γεωγραφική έκταση της καταστάσεως αδιάκριτης ασκήσεως βίας, ο πραγματικός προορισμός του αιτούντος σε περίπτωση επιστροφής στην οικεία χώρα ή περιοχή, η ένταση των ενόπλων συγκρούσεων, η διάρκεια της συρράξεως, το επίπεδο οργανώσεως των εμπλεκομένων ενόπλων δυνάμεων, ο αριθμός των νεκρών, τραυματισμένων ή εκτοπισμένων αμάχων εξαιτίας των συγκρούσεων και η φύση των μεθόδων ή τακτικών πολέμου που χρησιμοποιούν τα εμπόλεμα μέρη.

[42] Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι πρόκειται για κριτήρια ερμηνείας που πρέπει να καθοδηγούν τα εθνικά δικαστήρια κατά την εκτίμηση των πραγματικών περιστάσεων κάθε περιπτώσεως με σκοπό την επίλυση των διαφορών που υποβάλλονται στην κρίση τους.